

З ЧОГО БУЛА ЗБУДОВАНА КНЯЖА КАТЕДРА У КРИЛОСІ?

У поданій невеликій статті інженер Северин Пастернак (1899–1994) докладно аналізує виявлений його братом відомим археологом Ярославом Пастернаком (1892–1969) будівельний матеріал Успенського собору на території давнього Галича. Серед нього зустрічаються алебастр, травертин, туронська крейда, літотамнієвий вапняк та девонський пісковик. Автор також висуває припущення щодо місцевості, звідки цей камінь могли транспортувати. Розвідка опублікована у друкованому часописі українського краєзнавчо-туристичного товариства «Плай» – «Наша Батьківщина». Філологічні особливості збережено згідно з оригінальним текстом та українським правописом, вживаним у Галичині в 1938 році.

Ключові слова: Галич, Крилос, Северин Пастернак, Успенський собор.

Оглядаючи рештки мурів княжої катедрі у Крилосі, можемо легко переконатися, що вона була збудована з кількох родів природного будівельного каміння, доведеного сюди з різних місцевостей. Каміння було добре дібране, найкраще, яке можна було в околиці дістати, а при будові використано його природні прикмети.

Нижче подаю короткий перегляд каміння:

1. Білий і ясно-сірий алябастер, одностайний або жилкуватий, що більш або менш перепускає світло. З нього були витесані квадри – лицеве каміння на будову мурів і кілька плит на долівці побіч саркофагу. Квадри – добре заховані, не потріскані, що свідчить про добір міцного матеріалу без ілястих жилок. (Долівкові плити – потріскані). Впродовж довгих століть ґрунтова вода вспіла вже місцями наглодати на поверхнях каменів м'якші місця й витворити нерівні площі.

2. Біла туронська крейда, досить тверда та дзвінка, із характеристичним мулевим зломом, де-не-де забарвлена лімонітом. У кавалках різної

величини служила до виповнювання простору між лицевими каменями в мурах. З неї зроблені також деякі квадри в фундаментах.

Рівночасно треба згадати, що в румовищі (грузі) находилось також чорне кремення з корою. Це кремення є характеристичним додатком туронської крейди. До Крилоса певно попало випадково разом із крейдою (згл. заросле в ній).

3. Дрібнозернистий літотамнієвий вапняк, білий або легко жовтявий, поруватий, із маленькою домішкою дрібного піску. З нього зроблені капітелі стовпів.

У румовищі знаходимо також кусочки грубшезернистого літотамнієвого вапняка (літотамнієві грудки величини проса) з більшою домішкою піску.

4. Девонський пісковик, червонявий або зеленкувато-сірий, верстований, із дрібнесенькими лусочками лосняка. Був добрим матеріалом на долівкові плити (коло вітара).

5. Крім цього, в румовищі можна зрідка зустріти кусники звичайного подільського травертину.

Знаючи каміння, варто застановитися над його походженням. Тут відразу мусимо ствердити, що воно — не місцеве. На узбіччях гори у Крилосі видно від низу аж майже під перші хати тільки сенонську крейду (т. зв. опоку), а на ній старі карпатські рінища. Тимчасом ані опоки, ані ріни в мурах не видно. Груба річна ринь, перемішана із глиною й піском, до будови не надавалася. Також невідповідна була опока, що скоро вітріє та розсипається у дрібні пластинки. Тому будівельне каміння треба було довозити з дальших місцевостей.

Алябастру в околиці досить. Великі поклади знаходяться над Дністром, де сьогодні добувають його у значних кількостях (коло Журавна, Бовшева). Можливо, що ці самі місцевості доставляли камінь також у княжих часах.

Родовища білої туронської крейди стрічаємо над Дністром і його лівими допливами на просторі, менш-більш, між Єзуполем і Стрипою. Відтам мусіли її довозити.

Зі сходу довозили також девонський пісковик, якого родовища починаються щойно на схід від Нижнева та показуються в річних ярах.

Для пояснення треба сказати, що таким самим девонським пісковиком є т. зв. «*теребовельський пісковик*», сьогодні часто вживаний на плити.

Літотамнієві вапняки стрічаємо на подільській височині, на північ від Дністра. При перегляді родовищ звертає на себе увагу теперішній

осередок каменярського промислу коло Миколаєва. Тамошні каменярі добувають дві відміни цього каміння: дрібнозернистий вапняк, добрий до різьби та тривкий – у Бродках, і гірший, грубшезернистий, піскуватий – у Демні.

Порівнюючи пробки цього каміння з найденими у Крилосі, бачимо дуже велику подібність. І то камінь, із якого зроблені капітелі, подібний до каменя із Бродок, а грубшезернистий із румовища – до каменя з Демні. Подібність така, що на око не видно різниці. Здається, що куски відлупані від одної брили.

Коли ж возьмемо під увагу ще й легкий транспорт униз Дністром до Галича, то можемо з великою правдоподібністю приймати, що згаданий вапняк походить із околиці Миколаєва.

Відносно травертину не можна нічого точнішого сказати. Його родовища бувають у різних місцевостях на Поділлі. Впрочім, цього матеріалу дуже мало в румовищі.

Severyn Pasternak (Lviv, Ukraine)

What was the prince cathedral in Krylos built of?

In this brief article, engineer Severyn Pasternak (1899–1994) thoroughly analyzes the building materials of the Assumption Cathedral on the territory of ancient Halych, as discovered by his well-known brother, archaeologist Yaroslav Pasternak (1892–1969). Among the materials mentioned are alabaster, travertine, Turonian chalk, Lithothamnium limestone, and Devonian sandstone. The author also puts forward hypotheses about the locality from which these stones could have been transported. The survey was published in the printed journal of the Ukrainian Regional Tourism Society «Plai» – «Our Homeland». Philological features are preserved in accordance with the original text and the Ukrainian spelling used in Halychyna in 1938.

Key words: *Halych, Krylos, Severyn Pasternak, the Assumption Cathedral.*

Пастернак С. З чого була збудована княжа катедрa у Крилосі? *Наша Батьківщина*. Львів, 1938. Ч. 9. С. 199–201.

*Упорядник Андрій Гусак
(Галич, Україна)*